

ВОЛИНСЬКИЙ ГОВІР — один із старожитніх говорів волинсько-подільської групи південно-західного наріччя. Охоплює пд. р-ни Волин., Рівнен. і Житомир., а також пн. р-ни Львів., Терноп., Хмельн. і Вінн. областей. На Пн. межує з середньополіським говором і західнополіським говором північного наріччя, на Сх. — із середньонадніпрянським говором південно-східного наріччя, на Пд. — з наддністрянським говором і подільським говором. Пд. межа В. г. проходить приблизно по лінії Белз-Великі Мости-Буськ-Золочів-Збараж-Красилів-Хмільник-Калинівка-Тетіїв, межею його на Зх. в основному є держ. кордон з Польщею. У В. г. виділяють пн.-волин. і пд.-волин. говірки (приблизна межа — по лінії Горохів-Шепетівка-Бердичів), зх.-волин. і сх.-волин. говірки (приблизно по течії р. Стир). Розмежування волин. говірок на зх. і сх. пов'язують з найдавнішими етномов. межами: зх.-волин. говірки відповідають мові пд. волинян, сх.-волин. — можливо, мові уличів. На думку Г. Шила, зх.-волин. говірки утворюють окремий середньобуз. говір. Їх близькість до надбуз. зх.-поліс. і зх.-наддністрян. та надсян. говірок пояснюється тенденцією до утворення територ. об'єднань на землях поширення перед прилученням їх до Київ. Русі. Для пн.-волин. говірок властиві риси зх.-поліс. і середньополіс. говірок пн. наріччя; пд.-волин. говірки споріднюються рядом рис із наддністрян. і поділ. говірками пд.-зх. наріччя. У пд.-волин. говірках розрізняють: сх.-волин. (пошир. у пд. р-нах Житомир. і пн. р-нах Вінн. та Хмельн. областей, зближ. з поділ.) і зх.-волин. (зближ. з волин.-поліс. говірками, хоч мають деякі риси сусідніх наддністрян.). Осн. фонет. риси говору: 1) у зх.-волин. говірках відповідно до етимол. [o] в новозакритому складі поряд з переважаючим [i] виступає також монофтонг [y] або [и] (стіл, віл, століу, столуу, стил, ни́чка, ти́л'кі); 2) у частині волин. говірок, зокрема зх.-волин., фонема [e] набуває розшир. вимови і переходить в [a] (тра́ба, ца́гла, типа́р, жа́нит', ша́стий, се́ло — по са́лах, земл'а́-за́мл'у та ін.); 3) у пд. частині зх.-волин. говірок, що сусідять з наддністрян., можливе заступлення [a] через [e] після м'яких приголос. і шиплячих (ч'эсом, жел'); 4) у ряді зх.-волин. говірок фонема [и] під наголосом, набуваючи обниженої артикуляції, переходить в [e] (се́ла — си́ла, зве́сока — зви́сока, пе́ше — пи́ше, куде́с' — куди́с'); 5) для пд.-волин. говірок характерне помірне «укання» (голова́, молоко́, але гу́лупка, ку́жух; йму́, дорóгуу), у зх.-волин. — зóлуто, крупи́ва; 6) м'яке, як правило, [т] у закінченнях 3-ї особи однини і множини дієслів теперіш. часу і 2-ї особи множини наказ. способу (хóдит', нóсит', хóдат', нóсат', ході́т', носі́т' та ін.), хоч у зх.-волин. говірках у формах теперіш. часу [т] може бути і твердим при

збереженні його м'якості у формах наказ. способу; 7) у частині говірок, особливо зх. і сусідніх з поліс. діалектами, пошир. звукополюки [gi], [ki], [xi] (ру́кі, ну́гі, хі́трий та ін., але й опéн'ки, горóхи). Морфол. риси В. г.: 1) в осн. масі пд.-волин. говірок у формах назив.-знахід. відмінків однини іменників серед. роду типу зілля наявне закінчення -а з неподовж. м'яким приголос. перед ним (зі́л'а, нас'і́н'а, жит'а́), хоч у зх.-волин., зокрема в суміжних з поліс. говірках, нерідкі форми, як і в поліс., із закінченням -е і подовж. м'яким приголос. перед ним (зі́л':е, жит':а́, пі́йе, подві́рйе); 2) за переважаючого закінчення -оу в оруд. відмінку однини іменників жі́н. роду в зх.-волин. говірках фіксуються й форми на -оу́, -ом (дорóгоу́, дни́ноу́, рукóу́, ногóм, рукóм); 3) у дав.-місц. відмінках множини іменники у зх.-волин. говірках можуть мати закінчення -ем, -ех (жі́н'ц'ем, ко́вал'ем, на жі́н'ц'эх, на ко́вал'эх, але: ко́н'ам, на ко́н'ах), а в оруд. відмінку множини — ема (жі́н'ц'ема, ко́вал'ема, міш'о́ема, тупу́л'ема); 4) у зх.-волин. говірках пошир. нестягн. форми прикметників серед. роду (дрі́бно́йе, зела́ну́йе); 5) у цих говірках присв. прикметники також можуть мати паралел. форми (попо́вий лан і попі́у син); 6) у род. і оруд. відмінках однини прикметників жі́н. роду у тих же говірках звичайні закінчення -ейі́, -ейу́ (мо́лудейі́, мо́лоудейу́, старейі́, старейу́), що виникли, очевидно, під впливом займенник. форм; 7) дуже пошир. стягнені форми род. і оруд. відмінків однини вказ. і присв. займенників жі́н. роду (се́йі, те́йі, ме́йі, твейі́, се́йу, те́йу, ме́йу, свейу́, твейу́); 8) у непрямих відмінках предметно-особ. займенника в сполуці з прийменниками звичайно немає приставного [н] (до йóго, з йейу́, ў йейі́); 9) у формах 1-ї особи однини теперіш. часу зберігається чергування приголосних [д] — [дж], [з] — [ж], [т] — [ч], [с] — [ш] (хóджу, хóжу, крúчу, прóшу); 10) у зх.-волин. говірках, паралельно із «простими» формами минулого часу вживаються й «складні» (ходи́вім, ходи́віс, ходи́лис'мо, ходи́лис'те).

Рекомендована література

1. Михальчук К. П. Наречия, поднаречия и говоры Южной России в связи с наречиями Галичины // Тр. этногр.-статист. экспедиции в Западнорус. край. С.-Петербург, 1877. Т. 7, вып. 2;
2. Шило Г. Ф. Південно-західні говори УРСР на північ від Дністра. Л., 1957;
3. K. Dejna. Gwary ukraińskie Tarnopolszczyzny. Wrocław, 1957;
4. Бевзенко С. П. Українська діалектологія. К., 1980;
5. Матвіяс І. Г. Українська мова і її говори. К., 1990.

Бібліографічний опис:

Волинський говір / Г. В. Воронич // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-27585>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).